Asger Thomsen

Barn og ung på Lolland 1937-1957
og noget om fædrene og mødrene slægter.

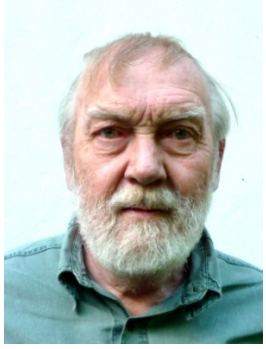

Nedenfor bringes et uddrag fra Asger Thomsens erindringer, som omhandler krigsårene på Lolland. Asger Thomsens erindringer er skrevet på opfordring fra hans barnebarn, og er oprindeligt ikke skrevet med henblik på offentliggørelse i en større sammenhæng. Alligevel har Lolland-Falsters Historiske Samfund valgt at bringe denne artikel – med Asger Thomsens tilladelse – da den giver et glimrende indtryk af en tid, hvor der bliver færre og færre, som har et førstehåndskendskab til begivenhederne. Alle fotos i artiklen er venligst udlånt fra Asger Thomsens private arkiv.

Det er aldrig for sent at skaffe sig en lykkelig barndom.

Det er en fastslået kendsgerning, at alle erindringer er subjektive og i en eller anden grad lyver. Når man som jeg har opnået en relativ høj alder, inden jeg har givet mig i kast med dette forehavende, er situationen oven i købet den, at der ikke er mange vidner i live, som kan korrigere for fejlhuskninger og deciderede fordrejninger af sandheden. Jeg vil sikkert i det følgende komme til at gøre mig skyldig i begge dele. Jeg har imidlertid i dette erindringsarbejde pålagt mig selv visse retningslinier: I stedet for at fortolke hændelserne ud fra en senere opnået viden, vil jeg bestræbe mig på efter bedste evne at beskrive dem, som jeg faktisk husker dem, og altså ikke efter, hvad jeg har fået fortalt langt senere.

Jeg vil dernæst søge at undgå at tillægge de optrædende personer følelser og karakteregenskaber, som de ikke selv på det pågældende tidspunkt gav udtryk for. Af samme grund har jeg afstået fra at give en beskrivelse af mine forældre og deres evner som opdragere. Det må man læse ud af deres handlinger og disses virkning. Desuden er de her jo ikke mere til at forklare og forsvare sig.

Og endelig vil jeg have så meget med som muligt. Med fare for at trætte en eventuel læser er mit udgangspunkt, at intet er for småt til at blive fortalt, når det nu en gang ligger der i hukommelsesdybet, eller erindringens reservoir, som det for nylig blev kaldt i et interview med filminstruktøren Niels Malmros i Weekendavisen.

Så er der ikke mere at gøre ved ham!

Jeg blev født fredag d. 10. september 1937 i en lille landsby lige uden for Maribo, Skelstrup, Hunseby Sogn, Musse Herred, Maribo Amt.

Min mor var ikke i stand til at give mig den næring, jeg havde behov for, så min ellers ret kloge oldemor, Karoline, der boede i samme by, blev tilkaldt og foreskrev meljævnet mælk, hvilket medførte en katastrofal vitaminmangel, som resulterede i kramper og blåfarvning, såkaldt ”engelsk syge”. Vores læge, dr. Brems, blev tilkaldt og behandlede mig straks med vitamintilskud og varme bade, hvorefter jeg blev pakket ind i isolerende aviser. Efter dagens behandling løftede han mig op i benene med hovedet nedad, hvilket stoppede kramperne, og erklærede: ”Så er der ikke mere at gøre ved ham”!

Min lille moster, Ragnhild på 6½ år, der sad i en gyngestol i en krog af stuen, blev dybt ulykkelig, for sådan sagde hendes far, når han opgav at holde liv i en nyfødt pattegris og derefter smed den på møddingen. Hulkende gemte hun sig i laden, til hun blev fundet og beroliget. Derefter fik jeg bananmos tilsat appelsinsaft samt vitamintilskud, - og jeg kom mig, selv om sygdommen satte sine spor i form af dårlige tænder og tynde lemmer.

Jeg blev døbt d. 14. november af pastor Berkow i Hunseby Kirke, hvor jeg 14½ år senere også blev konfirmeret. Vi blev kørt til kirken af Lars Fiil, der havde en lille ejendom på den anden side af vores mose. Han var gift med min mormors kusine, Marie, af slægten Skouman, hvor der var megen sammenkomst til hverdag og ved familiefester, og før han blev landmand, var han Maribos eneste karetmager, som bl.a. også polstrede biler. Vi blev således kørt til kirken i en stor cabriolet. Jeg har foto af den, men kan ikke rigtigt fastslå bilmærket. Sjældent var det i hvert fald på den tid. Af gaver fik jeg et bæger, en ske og en servietring, alle i sølv og med dato og mit navn indgraveret, og som jeg stadig har.

Hunseby kirke er en smuk landsbykirke, som de helst skal se ud. En rigtig julekortkirke. Over indgangen er der en runeindskrift fra overgangen til kristendom, og på sydvæggen 3 m oppe et ansigt i granitrelief og længere nede et cirkelsymbol. Sagnet fortæller, at det er Kong Huns portræt og hans navle, som skal vise, at han var meget høj. Åen, der løber gennem landsbyen og videre gennem Knuthenborgparken, hedder også Hunseå.

Min oldemor Karoline spåede: ”Når der bliver født mange drengebørn, er det tegn på, at der bliver krig”. Vi var 5 fætre, der blev født inden for lidt over 1 år, hvor der ikke blev født en eneste pige i den store familie, som min fars 10 søskende udgjorde! Det er i øvrigt ofte blevet sagt, at Thomsen-slægten er ekstremt drengeproducerende.

-og så blev Danmark besat.

Min tidligste erindring synes at være Tysklands besættelse af Danmark d. 9. april 1940, hvor min far kom hjem og fortalte, at han havde set tyske flyvemaskiner, der fulgte jernbanesporet hen over Lolland. Det kan være noget, jeg blot fik fortalt senere, men i hvert fald kan jeg huske min 3 års fødselsdag samme år, hvor jeg af Ragnhild fik et sandkassesæt med spand og redskaber i metal, malet i klare farver. Hun havde efter min dramatiske start bekymret fulgt min opvækst og cyklet de mange kilometer fra Holle, så ofte det lod sig gøre, for at se, om jeg nu havde det godt, har hun langt senere fortalt.

Når jeg flere gange har skrevet "vi" og vil komme til at gøre det endnu mere i det følgende, dækker det over forskellige sammenhænge. Ofte vil det handle om os, familien på Skoumansgården, men kan også dække over mig og mine brødre. Selv om aldersforskellen på mig og "de små", var 6-8 år, var vi 3 drenge jo en betydningsfuld enhed i familielivet. Og når jeg skriver om skole, leg og dagligliv, henviser et "vi" til børnene i landsbyen Skelstrup eller i skolen. Jeg håber, at det for det meste fremgår af sammenhængen, hvem jeg omtaler hvornår.

På min alder var der i landsbyen 6 drenge og 5 piger, mens vi betragtede alle, der var konfirmeret, som voksne. De havde jo forladt skolen som 14-årige og var mere eller mindre engageret i en form for arbejdsliv. Når unge bysbørn på 18-20 år, som var indkaldt til militæret, kom hjem på orlov i uniform, som de jo altid skulle bære, også til bal i forsamlingshuset, virkede de på os som væsener fra en anden verden og nærmest gamle. Mine brødre, "de små", havde så en anden og lidt større flok af legekammerater, som vi ældre børn følte os hævet over, også fordi vi ofte havde pasningspligter over for dem, hvor det kunne være hæmmende for vore aktiviteter at skulle have dem på slæb.

3 brødre 1946: Asger med den første Janbog. Svend Erik med vist nok en billedbog. Helge med det omtalte "russerlegetøj".

Børnehaver og andre institutioner var helt ukendte begreber, bortset fra at truslen om at blive sendt ”på børnehjem” eller ”opdragelsesanstalt” af og til blev fremsat.

Indtil min lillebror Helge blev født, da jeg var 6½ år, var jeg enebarn og voksede op i et gammeldags landbrug på Skoumansgården, præget af en alsidig drift med alle slags husdyr og af årstidernes meget forskellige arbejdsopgaver. Trods kun 28 tønder land, der dog var af landets frugtbareste, holdt vi karl og tjenestepige samt beskæftigede nogle daglejere i roe- og høsttid. Tjenestepigen, der var polsk og katolsk og fra landsbyen, tog mig med til julenatsgudstjeneste i den katolske kirke i Maribo, hvilket jeg dog ikke husker meget af.

Mine forældre og specielt min morbror Holger og tante Edith fra København gjorde en del ud af mig, som var den første i en ny generation, hvilket fremgår af en masse fotografier, taget når de om sommeren kom på cykel for at holde ferie hos os og på Holle.

Asger 1939

Når mine morforældre kom til julefrokost i deres charabanc med 2 flotte køreheste, fulgte jeg af og til med hjem til deres ”sted” på Holle ved Rødby Fjord, en køretur på omkring 20 km. i vintermørke med midtvejsstop for at handle lidt hos købmanden i Skørringe.

Min far var flink til meget tidligt at købe bøger til mig. ”Rim og Remser”, ”Rottefængeren fra Hammeln” (Disney) og ”Dyrene bygger Noas ark” med fantastiske tegninger står stadig klart for mig. Og lidt senere fik jeg ”Kålunds Fabler”, Chr. Winthers ”Flugten til Amerika”, ”Molboerne” og selvfølgelig ”Peters Jul”, som alle blev læst højt for mig, og som jeg snart kunne udenad.

Jeg elskede alle former for mælkemad, og mange år senere legede jeg med tanken om at blive mejerist, da jeg oplevede mejerifolkene i deres hvide træsko arbejde i varme, fugtige, rene og vellugtende omgivelser uden støj. Vi leverede mælk til Midtlollands Andelsmejeri og kunne hente ost og smør dér, som blev modregnet i mælkepengene.

Et flystyrt.

Tyskernes besættelse af Danmark forløb ret udramatisk, hvad Lolland angår, selv om både flyvepladsen ved Rødbyhavn og Nakskov skibsværft blev bombet. Der var dog hyppigt luftkampe

over øen. Således er der registreret 34 nedstyrtninger af overvejende allierede flyvemaskiner på og i de nære farvande omkring Lolland. Især når tyske Messerschmidt- og Junkers-jagere mødte de store engelske og amerikanske bombefly på vej mod de tyske byer og havne.

En solrig dag, d. 4. august 1944, legede jeg i haven bag vores stuehus, da der fandt en luftkamp sted så højt oppe i atmosfæren, at man ikke kunne høre skuddene, men blot se nogle små hvide røgskyer, som lignede vattotter. Pludselig blev en af de små blanke tingester deroppe større og større, og en flyvemaskine styrtede med en afsindig hylen og en hale af røg og ild lodret mod jorden. Det så ud som om den ville falde ned på vores græsplæne på den anden side af huset, hvor min lillebror Helge opholdt sig i sin kravlegård, og jeg styrtede derom. Det viste sig at være en tysk jagermaskine, og den havnede i en mose i Revshale en kilometer borte, hvor den mange år senere blev genopgravet under overværelse af et nu gammelt medlem af besætningen, der havde reddet sig ud i faldskærm. I dag er der golfbane på stedet, og en propel fra flyet hænger på væggen i golfklubbens lokale.

Tidligere havde jeg hjemmefra set et andet fly, en såkaldt ”Flyvende fæstning”, nødlande og havarere i nærheden af Sakskøbing. Begge flystyrt er beskrevet i ”Årbog fra Lolland-Falsters Historiske Samfund” for 2004.

På vej til skole skete det, at vi fandt bundter af sølvlamé-strimler. Vi fik at vide, at de skulle forvirre eventuelle radaranlæg, som der vist ikke var nogen af på det tidspunkt. Mere sandsynligt er det, at de skulle narre antiluftskytset til at tro, at der var tale om flyvemaskiner, når de blev fanget af strålekasterne, og dermed afsløre våbnenes tilstedeværelse.

Som forsvar mod fjendtlige angreb fra søsiden byggede tyskerne rundt om på Lolland nogle mindre fæstningsanlæg. Et af dem blev opført på min faster Johannes og hendes mand, Sigurd Krarups gård på Nøbølle Hede på Vestlolland. Fra deres køkken kunne vi ved besøg se lysene og tyskernes aktiviteter. Nogle på egnen troede at familien samarbejdede med tyskerne og sendte, som man af og til gjorde over for formodede landsforrædere, en miniature ligkiste, som et forvarsel om en hævnens time. Men tyskerne havde beslaglagt jorden, og Krarups havde inter med dem at gøre.

I familien gik der også det rygte, at den tyske general Rommel (ham fra ørkenkrigen i Nordafrika) havde inspiceret befæstningen, og at min faster, Johanne, havde haft ham til bespisning, men det havde intet på sig.

Fra Holle ved Rødby Fjord, som jeg senere vil fortælle om, kunne man henover Østersøen og Femern Bælt se bombardementerne af de store tyske havnebyer som Kiel og Rostock, der med deres skibsværfter og flådebaser var foretrukne mål for de allierede luftstyrker.

Underligt at tænke på, at der nogle få hundrede kilometer fra vore kornmarker og landsbyidyl fandtes brændende byer, kz-lejre og andre rædsler.

Jeg husker også, hvor bevægede mine forældre var, da de i januar 1944 i radioen hørte, at digterpræsten Kaj Munk var blevet myrdet af Gestapo. Min mor huskede ham fra sin skoletid, hvor han kom på besøg og lavede sjov i skolen. Og som opvokset på samme egn som han, var hele familien bekendt med hans værker og ikke mindst hans erindringer ”Foråret så sagte kommer”.

Jeg startede i Skelstrup Skole i april 1944, 6½ år gammel. Min far fulgte mig, og vi kom lidt for sent, fordi et tipvognstog skulle passere vejen. Man havde efter tysk pres begyndt at anlægge den såkaldte ”Fugleflugtslinie”, en motorvej eller autostrasse som dem, Hitler var blevet berømt for i Tyskland. Anlægget skulle antagelig forberede en mulig kommende invasion af Sverige. Den skulle forløbe fra Rødby Havn over Lolland, Falster og Sjælland, og lå 1 km fra mit hjem med skolen beliggende på den anden side, som den stadig ligger dér ved motorvejen E4.

Vi kaldte den nu ved det italienske navn Autostradaen. Mussolini havde noget tilsvarende i gang i Italien. Min farbror Albert i Maribo fik arbejde ved anlægget, da vejen skulle føres over Nørresø, og han røg ved et farligt uheld i vandet, da en støbeforskalning brasede sammen, men blev dog reddet op i live.

Senere blev vores sognevej ført over en viadukt, som vi kaldte højbroen, som vi så kørte i skole ad i hele min landsbyskoletid og som jo altså stadig eksisterer. Arbejdet med motorvejen ophørte ved befrielsen, og blev først genoptaget omkring 1960, med indvielse og indførsel af Rødby- Puttgarten-færgefarten i 1963, dér hvor man nu planlægger en dansk-tysk tunnel. Indtil 1963 sejlede man via Gedser-Grosenbrode-ruten, når man skulle til Tyskland, hvad jeg også fik prøvet.

En morgen på vej til skole fik vi at vide, at en karl fra Skelstrupgården havde hængt sig under højbroen på grund af kærestesorg. Han havde hængt og dinglet i morgenvinden, så rebet havde slidt et mærke i det trægelænder, han havde bundet det til, før han sprang ud. Af og til standsede vi op for at se og føle på mærket. Vi havde jo kendt ham, som vel egentlig bare var en stor dreng, der som så mange andre kom ud at tjene som 14-årig.

Skelstrup Skole rummede 1. og 2. klasse. Hvis man så ikke blev bedømt til at skulle ”sidde over”, rykkede man op i 3. klasse på den større og finere skole med gymnastiksal, der var indviet og omtalt som ”mønsterskole” i 1910 og lå ½ km borte mod Hunseby. Man var nødt til at ”sidde over” et par gange, når 7 skoleår skulle fordeles på 5 klasser.

Den lille skole

Når der en sjælden gang blev vist film i den store skole, travede vi derhen, og jeg husker at i 1944 var den ene fløj inddækket med planker og sandsække, og at vi fik at vide, at der skulle vi søge hen i tilfælde af luftangreb eller andre krigshandlinger. Ligesom alle voksne skulle kunne fremvise et specielt legitimationskort med foto, fik vi børn et gult papskilt med et rødt kors og vores navn og fødselsdato til at bære i et bændel om halsen, så man kunne identificere os i tilfælde af, at vi blev dræbt. Det satte en del tanker i gang, bl.a. tænkte jeg, at et skilt af pap nok ikke kunne modstå brand eller anden ulykke. Selve skolegangens indhold, vil jeg vende tilbage til senere.

En dag kom jeg hjem og fortalte, at jeg havde mødt og talt med en jøde. Jødernes skæbne blev der jo talt en del om på den tid, men det viste sig nu, at det var en jyde, jeg havde mødt. Det var den nyligt tiltrådte præst i Hunseby, Overgård, som var stået af sin cykel på vej rundt i sognet og havde hilst på og udspurgt et barn på sin stærkt jyske dialekt

Togrejse med kat.

Vores hjem var selvfølgelig som alle andre præget af lovpligtig mørklægning af alle vinduer, for ikke at tiltrække sig opmærksomhed som bombemål og af rationeringer af næsten alle daglige fornødenheder, som kun kunne købes i begrænset mængde mod aflevering af rationeringsmærker. Varemanglen var også stor, hvad angik sko og tøj. Mit held var at have en morbror og tante, som var skræddere i København. De omsyede gode klædningsstykker fra før krigen til kjoler, jakker og trøjer, og jeg fik således som 2-3 årig tyrolerbukser af fløjl med broderede seler og senere en dejlig vindjakke i bordeuxrød kraftig duvetine, som alle mødrene altid skulle føle på, når jeg var med skolekammerater hjemme. Jeg bærer den på mit første skolebillede fra 1945.

I de første efterkrigsår, hvor der stadig var mangel på gode tekstiler, fik jeg et jakkesæt med korte bukser syet af min mormors vinterfrakke. Det blev syet af en pukkelrygget skrædder i Maribo, som sad og syede oven på et bord, hvilket tidligere var sædvanligt for erhvervet og vel nok også praktisk. Desværre var han ikke lige med på, hvad drenge syntes var smart, og desuden var stoffet alt for varmt og kradsede.

Hvad angår fodtøj, var læder og skind også en mangelvare, så man skulle passe godt på sine træsko og træskostøvler for ikke at tale om fedtlæderstøvler med hægter og snører. Man fandt på at fremstille tasker, tegnebøger og damesko af rødspætteskind, og dyrepels kom i høj kurs.
Min far havde således fundet en af vore katte død i laden. Vi havde ikke noget nært forhold til katte; de var blot musefangere, og min far, der ellers ikke var videre spontan, lagde den endnu varme kat ned i en skotøjsæske. Skotøjsæsker blev før plasticposernes tid brug til alt muligt, julepynt, breve, garnrester, skovtursmadder om sommeren og meget mere. Min far havde hørt, at der var penge at få for katteskind. Resten af katten, forklarede han, kunne der koges sæbe af.

Så en kold dag i marts 1944 gik turen til dødkogeren i Søllested. Først på cykel til Maribo station. Jeg havde ingen cykel, men sad på stangen af min fars, hvor et gammelt tæppe var rullet rundt om stangen og bundet fast med høstbindegarn. Senere sad vi med katten mellem os på en træbænk i en togvogn med platforme i enderne og en tørveosende kakkelovn i hjørnet.

Et par stationer fremme gik vi med skotøjsæsken til destruktionsanstalten. Den lå i udkanten af byen, og vi kunne bare følge lugten. Da vi havde fået afregnet og var tilbage i stationens kolde ventesal, syntes min far, at vi kunne spendere lidt på os selv. Det blev til kaffe med wienerbrød på det lille hotel, der lå over for stationen.

Hvad vi fik for katten, har jeg glemt, men det må have rakt til både togbillet og hotelkaffe, for ødsel var min far bestemt ikke. Det står mig heller ikke klart, hvad katteskind blev brugt til, udover at de båret på ryggen var gode mod gigt. Men måske gik damer med kattepelse under krigen!

Der blev efterhånden fremstillet en masse erstatningsvarer. Kendtest er nok Rich´s og Danmark´s kaffeerstatninger, ”Det er Rich’s, der driks, men det er Danmark’s, der dur”. I begges pakker var der samlemærker, som man klæbede ind i særlige album, og byttede med hinanden, når man havde dubletter, ligesom man også byttede glansbilleder i skolen. Samleserierne med titler som ”Vort flittige Folk” og ”Fritidens Glæder” med omkring 200 billeder i hver er et helt kapitel for sig. Et ligeså populært fænomen var OTAbøgerne, som var kendt lige siden 1930erne, og som man fik for et antal kuponer, der lå i havregrynspakkerne Det var små bøger med historiske, geografiske eller naturhistoriske fortællinger som f.eks. serien ”Da de store var små” om berømte mænds barndom. Fra det konkurrerende havregrynsfirma Biofoska fik man på lignende måde gængse børnebøger fra de store forlag, men med en havregrynsreklame på bagsiden.

Havregrød og al slags mælkemad var godt for vores sundhed i et mangelsamfund, især når man fik et dagligt levertrantilskud af f.eks. mærket Vitaminol. Et smørrepålægs-fabrikat af forskellig

bærfrugt ved navn Ramona på dåser var også populært, mens chokolade- og cacao-pålæg var helt ukendt for os. Jeg fik fortalt, at jeg som spæd spiste mange bananer, hvilket jeg jo ikke kunne huske. Da jeg endelig som 9-10 årig smagte dem igen, var det en stor skuffelse, mens jeg elskede appelsiner, som også kom igen i butikkerne på den tid, i starten dog kun til jul samtidig med pladechololade og ægte cacao.

Slik fandtes stor set ikke. Jeg husker nogle brune stænger, som skulle gøre det ud for chokolade, og som vi børn sagde, var rugbrød tygget sammen af gamle koner på alderdomshjemmet.
Vores sprogbrug var ikke for sarte ører og handlede i øvrigt meget om afføring og sex, således de grovkornede historier om Tordenskjolds gerninger. Langt senere er det gået op for mig, at de stammede fra anekdoter om digteren Johan Herman Wessel. Forvekslingen med Tordenskjold, der jo også hed Wessel, fortaber sig i tidens mørke.

Hvordan Pørtners Bolsjefabrik, der egentlig hed Maribo Sukkervarefabrik, overlevede besættelsens sukkerrationering, ved jeg ikke, men dens hindbær-, karamel- og lakridsslikkepinde fik stor succes i min landsbyskoletid fra jeg var 9-10 år.

De største savn og det, man talte mest om, var nok kaffe og tobak. Mens man som kaffe drak brændt korn og cikorierod, forsøgte man at bruge tørrede æble- og kirsebærblade som tobak. Man kunne også dyrke tobaksplanter, selv om de på vore breddegrader ikke fik samme kvalitet som i de rigtige tobaksproducerende lande. Vi udlejede i en periode en mark til nogle lokale "iværksættere", som også fik lov til at tørre og modne tobaksbladene i vores lade. Det var spændende og anderledes at følge med i.

Jeg spurgte engang min morbror, Svend Åge, fra Holle, om han ligesom mange gjorde, havde gemt sin konfirmationssalmebog. Han svarede: "Den røg jeg under krigen". Han var 24 år, da krigen brød ud og røg da cigaretter, som så ikke længere kunne fås. Men et kendt trick var, at man kunne rulle cigaretter af det meget tynde papir, som de mange hundrede salmer var trykt på, og i mangel af rigtig tobak kunne man bruge tørrede æbleblade, teblade og andet lignende. Sven Åge forsøgte sig også med at dyrke tobaksplanter i haven på Holle.

Det var også vanskeligt at skaffe brændsel til opvarmning og madlavning. Flaskegas var ikke kommet endnu og petroleum var strengt rationeret. Vi havde dog en primus, som jeg engang brændte min ene tommelfinger voldsomt på. I komfuret brugte vi mest risbrænde og tørv.

Til Skoumansgården hørte ca. 1/3 af en stor mose, som vores lille kommune havde bemyndigelse til at forlange tørvegravning i, som led i et landsdækkende beskæftigelsesprojekt på grund af manglen på brændsel til bl.a. gasværkerne, der jo normalt forbrændte kul. Tørv dækkede 1/3 af landets brændselsforbrug. Endvidere blev en af vore marker eksproprieret til tørvelægning dvs., at de opgravede og formede våde tørv først blev lagt til tørre i rækker af en hestetrukket tørvetromle og derefter sat i stabler af børn og kvinder, som blev kaldt tørvekællinger, og til sidst kørt ind i laden.

Den gamle Skoumansgård

Kom vi for tæt på ”tørveungerne”, kunne vi risikere at blive ramt af en stor klat våd tørvemasse. Også i skolestuens kakkelovn blev der fyret med tørv, som ofte gav røg og os og sod i skorstenene, og når tørvelæssene kom, blev vi skolebørn sat til at bringe tørvene ind i tørveskuret, en kærkommen afbrydelse i undervisningen.

En del folk ejede ved besættelsens start en bil. Benzin var allerede før krigen rationeret og snart umulig at opdrive, så man klodsede bilerne op i lader og stalde til bedre tider. Således på gården Agerslund i vores landsby, men også hos mine diverse farbrødre og fastre på større gårde på Vestlolland. Under besøg hos fætre og kusiner var disse biler et yndet sted at lege og gav kendskab til forskellige bilmærker som Vauxhall, DKW, Morris og forskellige Ford-modeller. Hos min faster, Ellinor, på Torpegård ved Nakskov havde de en Mercedes, måske den eneste på Lolland-Falster på det tidspunkt. Den havde nr. L 5252 på nummerpladen med hånden med et øje i. L var jo kendingsbogstavet for Maribo Amt, og det lave nummer viser, hvor få biler, der var i amtet.

Hos min farbror, Martin på Grønnegård i Horslunde havde de en Citroen. På et landbrug blev bilen brugt til alt muligt, og engang efter krigen, da jeg kørte med ham, lå der korn ved bagsædet fra en hullet sæk. Da jeg et halvt år efter kørte med igen, stod der høje kornaks i bilen. Men under besættelsen havde kun læger, ambulancer og andre redningskøretøjer køretilladelse. Man kunne dog få tilladelse til at montere en såkaldt gasgenerator, en stor kakkelovnslignende tromle, hvori man ved reduceret forbrænding af træklodser kunne fremstille gas, som så drev bilmotoren, ligesom man på gasværkerne gjorde det med stenkul. Man kunne brænde sig slemt, hvis man kom til at berøre en sådan generator, og de var velkendte for den klapren, som det spjæld, der sørgede for den rette blanding af luft og gas, frembragte.

En af de bagere, der ugentligt kørte rundt og solgte brød og kager, havde løst sit befordringsproblem, ved at fjerne forruden på sin brødbil, så han fra forsædet kunne styre den hest, han havde spændt for bilen.

Under Folkestrejken i København i juli-august 1943, hvor der jo hverken var gas, vand eller elektricitet, kom min morbror Holger, tante Edith og min mors tante Chris cyklende til Lolland for at tage ophold hos os. De havde trods udgangsforbud sneget sig ud af byen ad småveje og kolonihavestier, og syntes jo, at vi på landet levede i et sandt paradis af egne dyrkede kartofler,

slagtekyllinger, æg, mælk, ost, smør m.m.

De medbragte samtidig et pust af storby, nyheder, mode, aviser og blade og hvad der ellers rørte sig. Tidens populære sange kendte vi dog fra radioen, som vi dag og aften lyttede til, og hvor vi fik nyheder fra BBCs udsendelser på dansk, som det var strengt forbudt at lytte til, hvilket vi så dagligt gjorde.

I Hunseby Forsamlingshus, hvor mine forældre var aktionærer, jeg har stadig deres aktiebrev, var der af og til Rejsebiograf, som der i Danmark var ude på landet helt frem til 1960erne. Her så jeg, mest sammen med mor, film med Fyrtårnet og Bivognen og svenske Edvard Persson. I biografen i Maribo, en tempellignende bygning på Suhrsvej, hvor pissoiret var et skilt med en pil, der viste hen til nogle hyldebuske bag biografen, så vi nogenlunde de samme film.

Men så fik byen en ny moderne biograf, og her skulle mor og jeg se den tyske Mûnchausenfilm, som jeg fortalte om her i starten. Hen mod slutningen af filmen lød luftalarmssirenerne, og biografdirektøren trådte frem foran lærredet og forklarede, at biografen med sin betonkonstruktion var en af de sikreste bygninger i byen, så vi kunne blot blive, og hvis alarmen ikke var afblæst, når filmen sluttede, ville man blot vise filmen endnu engang. Så jeg fik 1½ gang Münchausens fantastiske eventyr og husker det, som var det i går.

Kong Christian d.10. fyldte 70 år i 1940, og i den anledning fremstillede
Georg Jensens sølvsmedie et smykke, et såkaldt "Kongemærke" i sølv, eller guld med emalje i flere versioner. Det berømte firma var ved at gå ned på grund af, at man ikke kunne importere ædle metaller under krigen, men smykket solgtes i hundredtusindvis og sikrede firmaets beståen.
Min farfar, Thomas Peter Thomsen, som var konservativ og kongetro, forærede sine 10 børn og deres ægtefæller et kongemærke.

Et andet symbol var "Kongesangbogen", som de voksne brugte, når de gik til friluftsarrangementer, såkaldt "Alsang", som en civil protest mod besættelsesmagten. Den kom i store oplag og mange udgaver helt frem til Frederik d. 9.s tronbestigelse i 1947.

I krigens sidste måneder modtog Danmark ca. 200.000 tyske flygtninge hovedsagelig fra Østpreusen, hvor Russerne var i hastig fremmarsch samt ca. 50.000 sårede soldater og krigsfanger. Nogle russiske fanger var anbragt i Maribo, vist nok på Borgerskolen. Uden at jeg kender sammenhængen, blev de sat til at rejse højspændingsmaster af træ uden for byen og også henover vores marker. I deres sparsomme fritid snittede de traditionelt legetøj fra deres hjemland af cigarkasselåg og forhåndenværende træklodser, som de så bemalede med almuedekorationer, bl.a. heste på hjul, som via ståltrådsstænger til hjulene kunne bevæge benene, når man stak et kosteskaft ind i en fatning bagtil og løb med dem. Rygterne, som løb lynhurtigt mellem os børn, sagde, at man kunne får en sådan "russerhest" for en madpakke og evt. lidt tobak. Det må have været under besættelsen, for jeg husker, at de blev bevogtet af tyske soldater, som forholdt sig fredsommeligt til vores handel, der jo også drøjede lidt på fangekosten.

I Hunseby Forsamlingshus, hvor jeg hvert år var til aktionærernes juletræsfest og senere gik til folkedans og moderne dans, blev der indkvarteret civile flygtninge, næsten udelukkende kvinder og børn. Der var sat pigtråd rundt om dem, og de måtte ikke have samkvem med lokalbefolkningen bl.a. fordi de medførte smitsomme sygdomme. Selvfølgelig sværmede vi børn om stedet, og navnlig de magre og blege børn gjorde indtryk på os.

Forsamlingshuset

Efter befrielsen overtog Danmark ansvaret for flygtningene, der befandt sig i hundredvis af lejre over hele Danmark. Som fjendefolket var de naturligvis ikke velsete, også fordi de kom til at koste Danmark 420 mil. kr. Der har senere været rejst kritik af vores behandling af dem bl.a. utilstrækkelig lægehjælp, hvor en masse småbørn døde især i de første måneder. De sidste tyske flygtninge forlod Danmark i 1949.

Allerede i forbindelse med 1.verdenskrig havde man oprettet en institution vedrørende civilbeskyttelse, og i august 1939, da krigen stod for døren, udskrev man unge værnepligtige til et uniformeret CB-korps. I de første år fulgtes de nye CBere med en politibetjent, og de blev derfor kaldt føl. De skulle bl.a. evakuere folk til beskyttelsesrum ved luftalarm og føre kontrol med den påbudte mørklægning. Senere blev korpset udvidet med udrykningskolonner, såkaldte CBUer, der sorterede direkte under Statens Civile Luftværn. En af vores tidligere tjenestekarle blev CBUer og besøgte os stolt i sin fine uniform og medbragte i øvrigt et par norske piger, som jeg ikke ved hvor kom fra.

Da man spyttede på folk.

I 1943 midt under besættelsen blev min lillebror; Helge, født, men jeg husker ikke begivenheden. Men da nabokonen, Dagny Holtse, et par uger før befrielsen kom ind på mit værelse og fortalte, at jeg havde fået endnu en bror, skal jeg have sagt, at jeg hellere ville have en hundehvalp. Det tror jeg dog ikke på, fordi vi havde den ualmindeligt dejlige schæferhund, Djæk, som jeg skal vende tilbage til. Det var så Svend Erik, der kom til. Vi er alle tre født hjemme i soveværelset i den ældste og lerklinede del af huset, og at en nabokone hjalp til gennem hele dagen, var almindeligt dengang.

Selve befrielsesaftenen erindrer jeg klart. Fredag d. 4. maj kl. 20.35 gik jeg i den lyse forårsaften og legede i Strædet, som forbandt bygaden med vores gård.
I to haver Iangs Strædet stod to naboer og sludrede over hækken, mens radioen med de forbudte BBCnyheder lød ud af de åbne vinduer, hvilket ingen mere tog sig af, nu hvor man vidste, at krigen sang på sidste vers, og Hitler var død.
Pludselig blev der en pause i radioen, og så kom det berømte frihedsbudskab, at general

Montgomery havde meddelt, at de tyske tropper i Holland, Nordvesttyskland og Danmark havde overgivet sig. Meddelelsen blev efterfulgt af BBCs kendingsmelodi "Prins Jørgens March", og i løbet af nogle øjeblikke hørtes så jublen inde fra Maribo, der lå ca. 1 km borte, hvor folk løb ud på gaderne og råbte hurra. Hele fejringen og stemningen kendes fra utallige beskrivelser. Og som det kendes fra mange verdenshistoriske begivenheder, husker næsten alle, der levede dengang, hvor de befandt sig i det øjeblik.

Dagen efter sås mænd med det blå-hvid-røde armbind på gader og veje. Det var jo frihedskæmperne, som vi havde hørt om, nogle af dem nok ny- og selvudnævnte til lejligheden. De havde travlt med at arrestere folk, som var mistænkt for at have samarbejdet med tyskerne.

Min far tog mig med til Maribo, hvor "fangerne" blev læsset af i en fabriksgård og derefter måtte gå spidsrod mellem to tætte rækker af byens borgere hen til byens politistation, mens der blev spyttet på dem og råbt alle mulige ukvemsord. Imellem dem var der læge- og sagførerfruer med fine hatte, hvorfra spyttet hang i guirlander, men også bønder, hestehandlere og fabrikanter, som man længe havde vidst plejede omgang med besætterne. Det var ikke en begivenhed, der fandt sted over hele landet, men som ikke tjente Danmark til ære.

En udsat gruppe var de piger, der havde ladet sig forblænde af de høflige og belevne tyske soldater og deres tilgang til cigaretter og andre nydelsesmidler.

En sådan havde vi i landsbyen, datter af nogle daglejere i et hus, der hørte til en større gård. Nogle store drenge fra byen havde oprettet et vagtskur, hvor de stolt viste os børn, at de havde en frisørsaks og en håndklippemaskine. Om aftenen passede de hende op og klippede hende skaldet, med hele landsbyen som tilskuere. Jeg glemmer aldrig synet, da hun grædende med kjolen slået op over hovedet løb hjem hen over vores marker.

Spørgsmålet om, hvem der havde holdt med tyskerne, fik jeg tæt ind på livet, og det kom til at koste mig min første og eneste endefuld. En høstdag i 1945, da alle de voksne var i marken, drev min fætter Ib og jeg rundt på gården. Vi tog forskud på aftenens lagkage, og da vi fandt en dåse med sort vognsmørelse, gav jeg mig til at male et hagekors, som jo var et kendt og fascinerende tegn, på ladevæggen, som kunne ses på stor afstand. Da min far senere på dagen så det, blev han helt afsindig, og efter den nævnte afstraffelse måtte vi hurtigst muligt bortvaske tegningen. Det var os ikke helt så klart, som det senere blev, at folk i byen kunne tro, at det var en påpegning af, at min far skulle have næret nazisympatier, hvad han som fædrelands- og kongetro konservativ absolut ikke havde. Og det med lagkagen blev helt glemt.

Tyske soldater fik vi så at se i hundredvis nogle dage efter befrielsen, da man landsatte tropper fra Østfronten i Rødbyhavn, idet de nordtyske havne var sønderbombede. De måtte så gå op gennem Danmark, over bælterne og ned til grænsen. Jeg husker det som en endeløs række af trætte ubarberede lasede mænd, som hvilede sig og tændte bål i vejgrøfterne og efterlod overflødig bagage. Jeg har den dag i dag et sæbeetui af metal med den tyske ørn og årstallet 1938 indgraveret, og vi unger fandt mange mærkelige hylstre, stålhjelme, bælter m.m.
Om morgenen fandt min far to soldater sovende i laden og inviterede dem ind til morgenmad. De fik tårer i øjnene, da der blev serveret brød, smør og ost for dem. De havde sovet med støvlerne på og sagde, at hvis de tog dem af, ville de ikke kunne få dem på igen på grund af opsvulmede fødder.
I 1945 udsendte Danmark's en samleserie, "Sejrens Våben", med 50 billeder af fly, tanks og krigsskibe. Den var vi drenge meget optaget af, da vi jo i flere år havde hørt om disse vidundere. Billeder blev klæbet ind i et lille hæfte, som jeg har endnu. Der var voldsom papirmangel i de år, og ugeblade som "Familie Journalen" og "Hjemmet" var kun på 15-20 sider. Vi børn samlede papir ind og fik for vistnok hvert kg. et mærke, hvor et antal mærker gav ret til at købe en pakke tyggegummi, som jo ikke fandtes under krigen, men som vi havde hørt om og identificerede med amerikanske soldater, som vi så på diverse ugerevyer i biografen.

Sejrens våben

Året efter igen var danseskolen flyttet til Centralhotellet (senere Byfogedgården) i Maribo. Herfra husker jeg, at vi ved afdansningsballet opførte en ”befrielsesdans”, hvor vi i formationer gik rundt med flag i hånden og sang ”Dagen vi aldrig glemmer, det var den femte maj - - ”. Årsdagen for befrielsen blev helt op i slutningen af 1950erne fejret på Torvet i Maribo, med friluftsfilm, hjemmeværnsorkester, sang og taler, og selvfølgelig med levende lys i alle vinduer.

§§§§§§§§§§§§§§§§§§§§

Asger Thomsen oplyser, at læserne er velkomne til at kontakte ham, hvis de har spørgsmål eller kommentarer til hans erindringer. Det kan ske på tlf. 46 40 42 92, eller **trekroner@thomsen.mail.dk**

Redaktionen